

Chrzest zjednoczeniem ze śmiercią i zmartwychwstaniem Chrystusa (Rz 6, 1–14)

Anna Emmanuela Klich OSU

Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie
atklicha@cyfronet.pl

Świadomemu przeżywaniu misterium chrztu świętego pomaga refleksja teologiczna. Św. Paweł poświęcił tej tajemnicy wiary wiele uwagi i dlatego może on być przewodnikiem na drodze poszukiwania zrozumienia, którego domaga się wiara. Jednym z kluczy, jaki on przyjmuje, jest zgłębianie znaczenia rytu chrztu. Apostoł Narodów wyjaśnia sens zanurzenia pod wodę i wynurzenia z niej osoby przyjmującej chrzest (Rz 6, 3–4). Ryt ten ma głęboką symbolikę i oznacza współudział w śmierci i zmartwychwstaniu Chrystusa. Niniejsze opracowanie obejmujące studium egzegetyczno-teologiczne Rz 6, 1–14 ma na celu zbadanie, jak św. Paweł rozumie i jak wyjaśnia chrześcijanom chrzest będący włączeniem wierzącego w śmierć i zmartwychwstanie Chrystusa.

1. Kontekst, struktura, gatunek Rz 6, 1–14

W Liście do Rzymian, w części doktrynalnej, św. Paweł przeciwstawia Chrystusa-Sprawiedliwość Bożą sprawiedliwości, do jakiej chcieliby sobie rościć prawo ludzie dzięki swoim wysiłkom. List zawiera przedstawienie grzesznej przeszłości całego rodzaju ludzkiego (1, 18–3, 20), walki wewnętrznej w każdym człowieku (7, 14–25), darmości zbawienia (3, 24), skuteczności śmierci i zmartwychwstania Chrystusa (5, 6–11), w których można mieć udział przez wiarę i chrzest (6, 3–11). Paweł ukazuje stanu grzeszności człowieka oraz ogrom miłości Bożej wobec niego (1, 18–3, 20; 5–7)¹.

1 Por. W. Rakocy, *Listy Apostoła Pawła. Wprowadzenie i omówienie*, Kraków 2008, s. 13–14.

Na początku rozdziału szóstego św. Paweł zmienia styl wypowiedzi na pierwszą osobę liczby mnogiej, co wskazuje na początek nowej sekcji². W Rz 6, 1–4 można wyróżnić trzy zasadnicze części: tezę wprowadzającą w formie pytania dotyczącą relacji między grzechem a łaską (w. 1); negatywną odpowiedź i jej uzasadnienie (w. 2–11); końcową zachętę, by pozostać pod wpływem łaski (w. 12–14)³. W niniejszym opracowaniu część druga i trzecia zostaną podzielone następująco: (1) doświadczenie chrzcielne Rz 6, 2–5, (2) umieranie dla grzechu Rz 6, 6–7, (3) zjednoczenie ochrzczonych z Chrystusem zmartwychwstałym Rz 6, 8–14.

Perykopa Rz 6, 1–14 stanowi pierwszą dyskusję diatrybiczną w bloku Rz 5, 1–8, 39. Paweł dyskutuje z domniemanym przeciwnikiem i ustosunkowuje się do pytań dotyczących relacji zachodzącej między grzechem i łaską Boga⁴. Podejmuje problem grzechu, który panował w epoce zapoczątkowanej przez Adama i nadal obecny jest w tych, którzy popełniają grzechy osobiste (Rz 5, 12–19) i który spowodował uwidocznienie bezmiaru łaski Bożej. Apostoł podejmuje pytanie domniemanego rozmówcy, czy możemy grzeszyć nadal, aby wykazać jeszcze większą skuteczność łaski Bożej. Apostoł odpowiada przecząco: „Żadną miarą!” i podaje szereg argumentów⁵. W perykopie Rz 6, 1–14 gromadzi kilka porównań i korzysta z różnych sposobów wyrazu, nie szczędzi powtórzeń, zmierza do pokazania, że chrzest łączy wierzących ze śmiercią i zmartwychwstaniem Chrystusa.

2 Por. J. Czernski, *Literatura epistolarna Nowego Testamentu*, cz. 1: *Listy Protopawłowe*, Opole 2013, s. 280.

3 Por. A. Pitta, *Lettera ai Romani*, Milano 2001², s. 243, cyt. za: S. Witkowski, *Współukrzyżowani z Chrystusem i wolni od mocy grzechu*, „Ruch Biblijny i Liturgiczny” 62 (2009) nr 2, s. 103, <https://doi.org/10.21906/rbl.200>.

4 Wcześniej styl diatryby pojawił się w Rz 2, 1–3. 20. 27–31. Wyróżnia go stawianie pytań, natychmiastowe odpowiedzi, a także personifikacja grzechu – jest on widziany jako osoba, zniewalająca moc, która usiłuje panować nad życiem wierzącego; por. S. Witkowski, *Współukrzyżowani z Chrystusem i wolni od mocy grzechu*, art. cyt., s. 103, por. także: W. Barclay, *List do Rzymian*, tł. K. Wiazowski, Warszawa 1979, s. 127.

5 Por. G. Rafiński, *Grzech ludzkości i dar usprawiedliwienia (List do Rzymian)*, [w:] *Dzieje Apostolskie. Listy św. Pawła*, oprac. A. S. Jasiński, S. Mędała, G. Rafiński, W. Rakocy, H. Skoczylas, B. Widła, Warszawa 1997, s. 335–337 (Wprowadzenie w Myśl i Wezwanie Ksiąg Biblijnych, 9).

2. Doświadczenie chrzcielne (Rz 6, 2–5)

W swej argumentacji przeciw beztroskiemu grzeszeniu chrześcijan św. Paweł wskazuje, iż w sakramencie chrztu wierzący zostaje obdarowany owocami zbawczej męki Chrystusa i staje się wolny od grzechu, a grzeszne postępowanie jest nie do pogodzenia z jego tożsamością chrześcijańską⁶. Chrystus, który umarł i zmartwychwstał, dopuszcza człowieka do współuczestnictwa w swej śmierci i zmartwychwstaniu. W chrzcie umarliśmy dla grzechu, „jakże możemy w nim żyć nadal?” (Rz 6, 2) – pyta Apostoł. Odwołuje się do rytu chrzcielnego (Rz 6, 3–4)⁷. Istotnym jego elementem jest zanurzenie w wodzie oznaczające udział w śmierci i pogrzebie Chrystusa⁸. Nie jest to jednak „utoPIenie” w tej wodzie, ponieważ zaraz następuje wynurzenie dzięki mocy Bożej: znak udziału w zmartwychwstaniu Chrystusa⁹. Ochrzczeni wkraczają więc w „nowe życie” Chrystusa (6, 4). Skutek powodowany tym obrzędem to prawo do dziedzictwa w królestwie Bożym. Skorzystać można z tego w pełni, gdy umrze w ochrzczonej starej człowiek.

-
- 6 Por. W. Misztal, *Chrzest: umrzeć z Chrystusem, by zmartwychwstać z Chrystusem. Chrzcielny charakter życia chrześcijańskiego wg Rz 6, 1–11*, „Kieleckie Studia Teologiczne” 3 (2004), s. 401.
 - 7 Tertulian (zm. po 220) w traktacie *De baptismo (O chrzcie)* podaje ryt chrztu, który obejmuje: wyrzeczenie się zła, zanurzenie w potrójnym zapytaniem trynitarnym. Kandydat do chrztu na każde pytanie odpowiadał „wierzę” i po każdej odpowiedzi był zanurzany. Po chrzcie otrzymywał namaszczenie olejem. Tertulian wspomina o nałożeniu rąk, z którym łączy się udzielenie Ducha Świętego. Tertulian wyraźnie odróżnia chrzest, który oczyszcza z grzechów, od chrztu, który przygotowuje na dar Ducha Świętego. Te dwie rzeczywistości celebrowane są u Tertuliana w jednej akcji, chociaż są to dwa sakramenty – por. B. Nadolski, *Leksykon liturgii*, Poznań 2006, s. 242.
 - 8 Fragment z *Katechez Jeruzolimskich (Katecheza 20 Mistagogiczna, 2, 4–6)* potwierdza ten kierunek interpretacji: „Zostaliście przyprowadzeni do świętego źródła wód chrzcielnych, tak jak złożono do grobu ciało Chrystusa zdjęte z krzyża. Każdy z was był pytany, czy wierzy w imię Ojca i Syna, i Ducha Świętego. I złożyliście wyznanie wiary dającej zbawienie, potem zaś po trzykroć zanurzono was w wodzie i z niej wynurzono, a przez to zaznaczyliście w obrazie symbolu trzydniowe pogrzebanie Chrystusa. Nasz Zbawiciel pozostał we wnętrzu ziemi przez trzy dni i trzy noce; wy zaś wynurzywszy się pierwszy raz z wody, wyobraziliście pierwszy dzień przebywania Chrystusa w grobie, a przez zanurzenie pierwszą z tych nocy. Ten, który żyje w nocy, nie widzi nic, ten zaś, kto żyje w dniu chodzi w światłości. Wy również, zanurzeni w wodzie nic nie widzieliście, jakby w nocy, lecz wychodząc z niej, wyszliście na światło dzienne. W tej samej też chwili przeszliście przez śmierć i zostaliście zrodzeni, a woda zbawienna stała się dla was równocześnie i grobem, i rodzicielką” – por. *Liturgia Godzin*, t. II: *Wielki Post. Okres Wielkanocny*, Poznań 1984, s. 469.
 - 9 Por. G. Rafiński, *Grzech ludzkości i dar usprawiedliwienia (List do Rzymian)*, [w:] *Wprowadzenie w myśl i wezwanie ksiąg biblijnych: Dzieje Apostolskie. Listy św. Pawła*, dz. cyt., s. 335

Dla tej perykopy kluczowe znaczenie posiada wyrażenie: ἐβαπτίσθημεν εἰς Χριστὸν Ἰησοῦν εἰς τὸν θάνατον αὐτοῦ ἐβαπτίσθημεν („zostaliśmy zanurzeni w Pomazańca Jezusa w śmierć Jego zostaliśmy zanurzeni”). Warto przeanalizować znaczenie czasownika: βαπτίζω. Czasownik ten oznacza „myć”, „obmywać się” w sensie rytualnym, „zanurzyć się z wodzie”, „chrzczyć”, „udzielać chrztu”, „pozwolić się ochrzcić”, „przyjmować chrzest”¹⁰. W badanej perykopie czasownik βαπτίζω użyty jest w formie aorystu, co wskazuje na jednorazowy akt historyczny¹¹. Św. Paweł podkreśla, że chrzest jest zanurzeniem (grec. εἰς) w Chrystusa. Obecna jest tu idea mistycznego zrozumienia chrztu¹². Przyimek εἰς wydaje się w tym wypadku wskazywać na „przynależność, na przeniesienie ochrzczonego jako własność, na umieszczenie go w sferze działania Chrystusa, na zapisanie go jako należącego do Chrystusa”¹³. Jednocześnie jest tu aluzja do faktu śmierci Chrystusa, w której „wszyscy pomarli” (2 Kor 5, 14). Zanurzenie w Chrystusa, połączenie z Nim jest równoznaczne z zanurzeniem (włączeniem) w Jego śmierć (w. 4). Paweł, wyjaśniając chrzest, akcentuje wspólnotę z Chrystusem zainicjowaną przez chrzest. Jest to rzeczywistość trwała.

Ochrzczony zostaje złączony z Chrystusem „w jedno przez śmierć podobną do Jego śmierci” (6, 5). Co to oznacza? Paweł podkreśla pokonywanie grzechu. Interesujący jest tu rzeczownik ὁμοίωμα, który poza jednorazowym użyciem w Ap 9, 7 występuje u Pawła i oznacza „obraz”, „odbicie” (Rz 1, 23; 5, 14; 6, 5; 8, 3; Flp 2, 7)¹⁴. Umieranie ochrzczonego jest do pewnego stopnia podobne do aktu śmierci Chrystusa. W przypadku Chrystusa śmierć była końcem ziemskiego bezgrzesznego życia. W sakramencie chrztu ma miejsce obumieranie „starego człowieka”. Idea podobieństwa dotyczy więc momentu końca¹⁵. Ochrzczeni, którzy „umarli dla grzechu”, nie mogą nadal w nim żyć. Przez chrzest wierzący umierają z Chrystusem dla grzechu, a więc chrzest jest ostateczną separacją od grzechu. Ta śmierć ma charakter pozytywny,

10 R. Popowski, *Wielki słownik grecko-polski Nowego Testamentu*, Warszawa 1997, s. 901.

11 Por. K. Romaniuk, *List do Rzymian. Wstęp, przekład z oryginału, komentarz*, Poznań–Warszawa 1978, s. 144.

12 Por. *Theological Dictionary of the New Testament*, ed. by G. Kittel, transl. and ed. G. W. Bromiley, t. 1, Grand Rapids 1964, s. 539.

13 F. Leenhardt, *L'épître de Saint Paul aux Romains*, Genève 1981, s. 88; cyt. za: W. Misztal, *Chrzest: umrzeć z Chrystusem, by zmartwychwstać z Chrystusem. Chrzcielny charakter życia chrześcijańskiego wg Rz 6, 1–11*, art. cyt., s. 402.

14 Rzeczownik ὁμοίωμα występuje też w Mk 4, 30 – por. R. Popowski, *Wielki słownik grecko-polski Nowego Testamentu*, dz. cyt., 3544.

15 Por. K. Romaniuk, *List do Rzymian...*, dz. cyt., s. 1445.

ponieważ jest to śmierć z Chrystusem, która oddziela wierzących od tego, co niszczy ich więź z Bogiem¹⁶. Takie są konsekwencje zjednoczenia Chrystusem, który umarł i zmartwychwstał, aby pokonać grzech i śmierć.

Dalej św. Paweł wskazuje na pogrzebanie i ukrzyżowanie wspólnie z Chrystusem (6, 4). Czasownik συνθάπτω oznacza „pogrzebać razem z”¹⁷. Występuje on z Nowym Testamencie poza badanym miejscem jeszcze w Kol 2, 11–12, gdzie Paweł pisze: „W Nim też otrzymaliście obrzezanie, nie z ręki ludzkiej, lecz Chrystusowe obrzezanie, polegające na zupełnym wyzbyciu się grzesznego ciała, jako razem z Nim pogrzebani w chrzcie, w którym też razem zostaliście wskrzeszeni przez wiarę z moc Boga, który go wskrzesił”. Pawłowy motyw włączenia wiernych w śmierć i wskrzeszenie z martwych Chrystusa poprzez ryt chrztu został w Liście do Kolosan (2, 12) opisany za pomocą czasownika „współwskrzesić” oraz „współżycie”. Przez nagromadzenie czasowników zaczynających się od przedrostka συν („razem”, „wspólnie”) Paweł akcentuje status soteriologiczny wierzących jako włączonych w zbawcze dzieło Chrystusa i w Jego zwycięstwo nad śmiercią¹⁸.

W badanej perykopie Paweł nie napisał „pogrzebani jak Chrystus”, lecz „pogrzebani z Chrystusem”. Znaczy to, że wierzący z Nim zostali złożeni do grobu w Jerozolimie. Jego śmierć krzyżowa i pogrzebanie była jednocześnie śmiercią i pogrzebem chrześcijan¹⁹. Przez ten akt wierzący doświadczą śmierci dla grzechu, pogrzebu i powstania z martwych podobnie jak Chrystus. Paweł posługuje się jednym ze swych ulubionych czasowników złożonych συνθάπτω, powstałego z συν „razem” („pogrzebany razem”). Wyraża w ten sposób, że chrześcijanin żyje ze zmartwychwstałym Chrystusem w jedności, która znajdzie swe spełnienie, gdy pewnego dnia znajdzie się „wraz z Chrystusem” w chwale.

Św. Tomasz z Akwinu, kiedy komentuje ten tekst z Listu do Rzymian, zauważa, że „podczas chrztu odbywa się potrójne zanurzenie, ale nie tylko dla wyznania wiary w Tróję, ale również dla oznaczenia trzech dni pogrzebania Chrystusa. I podobnie jak trzy dni pogrzebania stanowią tylko jedno pogrzebanie, tak samo potrójne zanurzenie dokonuje tylko jednego chrztu. Stąd

16 Por. Jean-Noël Aletti, *List do Rzymian*, [w:] *Międzynarodowy komentarz do Pisma Świętego*, Warszawa 2000, s. 1434.

17 Por. R. Popowski, *Wielki Słownik grecko-polski Nowego Testamentu*, dz. cyt., 4776.

18 Por. *List do Filomena. List do Kolosan*, wstęp, przekł. z oryginału, koment. B. Adamczewski, Częstochowa 2006, s. 263 (Nowy Komentarz Biblijny, Nowy Testament, 12).

19 Por. G. R. Beasley-Murray, *Chrzest*, [w:] *Słownik teologii św. Pawła*, red. G. F. Hawthorne, R. P. Martin, D. G. Reid, red. nauk. wyd. pol. K. Bardski, tł. Laura Canghellaris et al., Warszawa 2010, s. 114–115.

również bierze się to, że uroczysty chrzest udzielany jest w Kościele w Wielką Sobotę, kiedy wspominamy pogrzeb Chrystusa oraz w wigilię Pięćdziesiątnicy, święta Ducha Świętego, którego mocą woda chrztu uzyskuje moc oczyszczenia, stosowanie do słów J 3, 5: „Kto się nie odrodzi z wody i z Ducha...”. Należy jednak zauważyć, że w porządku cielesnym najpierw ktoś umiera, a potem jest pogrzeb, natomiast w porządku duchowym pogrzeb dokonujący się w chrzcie sprawia śmierć grzechu²⁰.

Paweł podkreśla, że Chrystus został wskrzeszony z martwych „dzięki chwale Ojca” (6, 4). dopełnieniem tej myśli jest wyrażenie: „dzięki chwale Ojca”. Rzeczownik δόξα (por. 2 Kor 13, 4; Ef 1, 19) ma tu znaczenie „mocy”. Ponadto „chwała” jest określeniem Boga w ogóle, akcentuje Jego wspaniałość, majestat i potęgę²¹. Wskazuje ono na to, że skuteczność dzieła zmartwychwstania została przypisana Ojcu, szczególnie zaś Jego „chwale”. Podobnie jak cuda w Starym Testamencie (por. Wj 15, 7. 11; 16, 7. 10) związane z wyjściem Izraelitów zostały przypisane *kābôt Jahwe* (chwale Jahwe), tutaj przypisuje się jej zmartwychwstanie Chrystusa. Chwała Ojca jaśnieje na twarzy zmartwychwstałego Chrystusa (2 Kor 4, 6) i obdarza Go „mocą” (Rz 1, 4), która „ożywia” (1 Kor 15, 45). Prowadzi to do przemiany chrześcijanina (por. 2 Kor 3, 18), który jest wraz z Chrystusem otoczony chwałą (por. Rz 8, 17)²². Chrzest prowadzi do utożsamienia chrześcijanina z uwielbionym Chrystusem, czyniąc go zdolnym do prowadzenia życia samego Chrystusa.

Apostoł Narodów podkreśla, iż człowiek uwolniony od grzechu ma czynić postępy w nowym życiu. W wyrażeniu: οὐτως και ἡμεῖς ἐν καινότητι ζωῆς περιπατήσωμεν kluczową rolę spełnia czasownik περιπατέω, który w Nowym Testamencie występuje 95 razy. Posiada znaczenie dosłowne: „chodźć”, „krążyć”, „przechadzać się” (por. np. Mk 11, 27). Ponadto używany jest metaforycznie na oznaczenie etycznego zachowywania się. Tylko jeden raz odniesiony jest do postępowania Jezusa: „Po tym właśnie poznajemy, że jesteście w Nim. Kto twierdzi, że w Nim trwa, powinien również postępować tak, jak On postępował” (1 J 2, 6a). W większości przypadków zastosowanie metaforyczne

20 Św. Tomasz z Akwinu, *Wykład Listu do Rzymian*, w tł. i oprac. J. Salija, Poznań 1987, 474–475.

21 Por. H. Schlier, *Der Römerbrief*, Leipzig 1997, s. 194 (Herder Theologischer Kommentar zum Neuen Testament, 6); por. także: H. Langkammer, *List do Rzymian. Tłumaczenie, wstęp, komentarz*, Lublin 1999, s. 79.

22 Por. J. A. Fitzmyer, *List do Rzymian*, [w:] *Katolicki Komentarz Biblijny*, red. R. E. Brown, J. A. Fitzmyer, R. E. Murphy, red. nauk. wydania pol. W. Chrostowski, Warszawa 2001, s. 1286.

czasownika περιπατέω występuje u św. Pawła – w Liście do Rzymian 4 razy²³. Czasownik „postępować” należy do ulubionych wyrażen Pawła, jest zaczerpnięty ze Starego Testamentu (2 Krl 20, 3; Prz 8, 20) dla opisania świadomego etycznego postępowania chrześcijanina²⁴. Poza badanym miejscem Paweł pisze: „On [Bóg] to zesłał Syna swego w ciele podobnym do ciała grzesznego i dla [usunięcia] grzechu wydał w tym ciele wyrok potępiający grzech, aby to, co nakazuje Prawo, wypełniło się w nas, o ile postępujemy nie według ciała, ale według Ducha” (Rz 8, 3–4). W innym miejscu: „Żyjmy przyzwoicie (dosł. zacznijmy chodzić dostojnie) jak w jasny dzień: nie w hulankach i pijatykach, nie w rozpuście i wyuzdaniu, nie w kłótni i zazdrości” (Rz 13, 13, por. także Rz 14, 15). Wszystkie te miejsca wskazują na nową jakość życia wynikającą z jedności z Jezusem, przejawiającą się w nieuleganiu pożądaniom ciała, lecz w posłuszeństwie natchnieniom Ducha Świętego. Ponadto postępowanie to przejawia się poczuciem godności i szacunkiem do siebie i innych, a także postawą pełną miłości wobec braci. Chociaż wyrażenie składające się z czasownika περιπατέω i określenia „nowe życie” nie jest tutaj bliżej wyjaśnione, lecz tylko zaznaczone ogólnie, to jednak kontekst tematyczny rzuca wiele światła na jego zrozumienie. Zjednoczony z Chrystusem przez chrzest może prowadzić nowe świadome życie, w którym nie ma grzechu. Celem, który w zbawczym dziele realizuje Bóg, jest udzielanie życia w pełni. Termin καινότης („nowość”) wskazuje, że nie jest to zmiana przede wszystkim chronologiczna. Idąc za Rz 6, 11 można powiedzieć, że „wprowadzenie – wejście w nowość życia” to tyle samo co początek życia „w Chrystusie”. Zadziergnięta przez chrzest wspólnota ze śmiercią i zmartwychwstaniem Chrystusa ma się realizować w nieustannej odnowie codziennego życia. Akt chrztu zapoczątkowuje proces. Gwarancją jego realizacji jest osoba Jezusa Chrystusa, w którym to przejście od śmierci do nowego życia już się zrealizowało. A przecież wierzący przez chrzest „zostali z Nim złączeni w jedno” (6, 5). Przymiotnik σύμφυτος oznacza „zjednoczony”²⁵, „zrosnięty”, „złączony”, „zespólny”²⁶. Słowo to nie występuje w Nowym Testamencie poza badanym

23 Por. R. Popowski, *Wielki słownik grecko-polski Nowego Testamentu*, dz. cyt., 3920.

24 Por. J. A. Fitzmyer, *List do Rzymian*, art. cyt., s. 1286; por. K. Romaniuk, *List do Rzymian...*, dz. cyt., s. 147.

25 Słowo σύμφυτος może oznaczać albo przyłgniecie, zrosnięcie, albo związanie dwóch odrębnych rzeczy, albo połączenie ich aż do granic całkowitej jedności, tak że każda zatraciła swą własną odrębność; por. J. Stępień, *Teologia św. Pawła. Człowiek i Kościół w zbawczym planie Boga*, Warszawa 1979, s. 107.

26 R. Popowski, *Wielki słownik grecko-polski Nowego Testamentu*, dz. cyt., 4715.

miejszem. Werset brzmi następująco: „Jeżeli bowiem przez śmierć podobną do Jego śmierci zostaliśmy z Nim zjednoczeni w jedno, to tak samo żyć będziemy przez podobne zmartwychwstanie”. Św. Paweł kolejny raz akcentuje fakt zjednoczenia ochrzczonych z Chrystusem – żywą osobą. Dokonuje się ono przez złączenie „przez śmierć podobną do Jego śmierci” (6, 5). To znaczy, że przez chrzest wierzący stali podobni do Niego w śmierci.

3. Umieranie dla grzechu (Rz 6, 6–7)

Apostoł Narodów podkreśla obecną sytuację Chrystusa, który chociaż zmartwychwstały, pozostaje dla grzechu umarły w tym sensie, że jest od niego definitywnie oddzielony. Paweł pisze: „dla zniszczenia ciała grzesznego dawny nasz człowiek został z Nim współukrzyżowany po to, byśmy już dłużej nie żyli w niewoli grzechu” (6, 6). Zdanie to ma kilka kluczowych słów, które wymagają analizy. Wyrażenie: „dla zniszczenia ciała grzesznego” (dosłownie: „ciała grzechu”) odnosi się do całego ziemskiego istnienia człowieka. Drugie ważne wyrażenie to „dawny człowiek”, dosłownie: „stary człowiek” (ὁ παλαιός ἄνθρωπος). Wyrażenie to może być utworzone przez samego Pawła czerpiącego inspirację z pouczeń Jezusa, który wykluczał możliwość współistnienia tego co stare z nowym (por. Mt 9, 16; Mk 2, 21; Łk 5, 36)²⁷. Przymiotnik παλαιός występuje w Nowym Testamencie 19 razy²⁸. Ma on znaczenie dosłowne w odniesieniu do rzeczy starych, dawnych (por. Mt 9, 16. 17; Mk 2, 21a–22; Łk 5, 36a–37. 39a–b; 2 Kor 3, 14; 1 J 2, 7a–b). Ponadto posiada znaczenie metaforyczne w odniesieniu do człowieka grzechu i żądz. Poza badaną perykopą występuje w dwóch miejscach. W Liście do Kolosan św. Paweł, pisząc o starym człowieku, zachęca: „Nie okłamujcie się nawzajem, boście zwlekli z siebie dawnego człowieka z jego uczynkami” (Kol 3, 9). Podobnie w Liście do Efezjan czytamy: „co się tyczy poprzedniego sposobu życia – trzeba porzucić dawnego człowieka, który ulega zepsuciu na skutek zwodniczych żądz” (Ef 4, 22). Św. Tomasz z Akwinu wyjaśnia ten werset następująco: „Starość w człowieku została wprowadzona przez grzech, jako że przez grzech ulega zepsuciu dobro natury. Starość ta panuje nad człowiekiem tak długo, jak długo człowiek podlega grzechowi.

27 Por. K. Romaniuk, A. Jankowski, L. Stachowiak, *Komentarz praktyczny do Nowego Testamentu*, t. 2, Poznań-Kraków 1999, s. 38.

28 Por. R. Popowski, *Wielki słownik grecko-polski Nowego Testamentu*, dz. cyt., 3696; por. J. Gnilka, *Teologia Nowego Testamentu*, Kraków 2002, s. 147.

[...] Starość grzechu może oznaczać albo sam stan grzechu, czyli zepsucie spowodowane grzesznymi czynami, albo też nawyk grzeszenia, polegający na jakiejś konieczności grzeszenia, albo też zarzewie grzechu wynikające z grzechu pierwszego rodzica”²⁹. Stary człowiek to ten, który ulega w swym postępowaniu pożądliwościom słabej natury, zbuntowany przeciw Bogu, uważający ciało za zasadę swego działania. W osobie Chrystusa ten właśnie „stary człowiek” i jego ciało zostało ukrzyżowane. Określenie „stary człowiek” jest przeciwieństwem „nowego człowieka” żyjącego z jednością z Chrystusem i będącego wyzwolonym z grzechu przez Niego.

Do ochrzczonych Paweł odnosi wyrażenie: *συσταυρούμαι* (współukrzyżowany z... – 6, 6). Występuje ono w Nowym Testamencie tylko w stronie biernej: „być krzyżowanym razem z kims”³⁰: w znaczeniu dosłownym o złoczyńcach (Mt 27, 44; Mk 15, 32; J 19, 32), w znaczeniu przenośnym zaś o ukrzyżowaniu dawnego człowieka przez przyjęcie chrztu. Poza badanym miejscem św. Paweł używa go także w Liście do Galatów: „Tymczasem dla Prawa umarłem przez Prawo, aby żyć dla Boga: razem z Chrystusem zostałem przybity do krzyża. Choć nadal prowadzę życie w ciele, jednak obecne życie moje jest życiem wiary w syna Bożego, który umiłował mnie i samego siebie wydał za mnie” (2, 19–20). Łącząc się z Chrystusem w śmierci i zmartwychwstaniu, wierzący umierają i zmartwychwstają. Śmierci podlega „stary człowiek”, zostaje współukrzyżowany z Chrystusem, a ciało grzechu zniszczone. Zniszczenie grzesznego „ja” przez chrzest i włączenie w Chrystusa oznacza wyzwolenie z niewoli grzechu. Dlatego wierzący nie może dłużej koncentrować się na grzechu. O współumieraniu grzesznika z Chrystusem Paweł pisze, odwołując się do swojego własnego doświadczenia: „Razem z Chrystusem zostałem przybity do krzyża. Teraz zaś już nie ja żyję, lecz żyje we mnie Chrystus. Choć nadal prowadzę życie w ciele, jednak obecne życie moje jest życiem wiary w Syna Bożego” (Ga 2, 19n). „Każdy, kto umarł, stał się wolny od grzechu” (w. 7). Podobnie jak zmarli nie ulegają pokusom i już nie żyją w grzechu, tak też definitywnie uwolnieni od grzechu są ludzie, którzy współumierają sakramentalnie z Jezusem.

29 Św. Tomasz z Akwinu, *Wykład Listu do Rzymian*, dz. cyt., 479–480.

30 R. Popowski, *Wielki słownik grecko-polski Nowego Testamentu*, dz. cyt., 4818.

4. Zjednoczenie ochrzczonych z Chrystusem Zmartwychwstałym (Rz 6, 8–14)

Paweł przechodzi od „umierania dla grzechu” do „życia dla Boga”, które wyraża teologiczny cel oddzielenia od grzechu (w. 11). W wersetach 8–9 Paweł pisze: „Jeżeli umarliśmy razem z Chrystusem, wierzymy, że z Nim również żyć będziemy, wiedząc, że Chrystus, powstawszy z martwych, już więcej nie umiera, śmierć nad nim nie ma już władzy”. Złączeni z Chrystusem chrześcijanie uczestniczą w Jego losie. Ochrzczony przeżywa śmierć z Chrystusem, a tym samym jest przeznaczony do życia z Chrystusem ze względu na Jego zmartwychwstanie. Jednak pełna jego realizacja jest sprawą przyszłości. Tym, co się teraz realizuje, jest nowe życie z Chrystusem (6, 8). Ważną kwestią obecną w tym zdaniu jest jedność z Chrystusem, którą Paweł podkreśla dwukrotnie, na początku i na końcu wersetu: *σὺν Χριστῷ* („z Chrystusem”). Formuła „z Chrystusem” należy w Corpus Paulinum do tzw. mistyki chrystocentrycznej i często przyjmuje znaczenie „w Chrystusie”³¹.

Kluczowym dla tego zdania jest wyrażenie: *Χριστὸς ἐγερθεὶς ἐκ νεκρῶν*. Czasownik: *ἐγείρω* oznacza „budzić się”, „podnosić”, „wstawać z pozycji leżącej”, „wstawać z łoża śmierci”, „zmartwychwstać, wstać z martwych” (*ἐκ νεκρῶν*), „powstać przeciw komuś”³². Czasownik ten występuje w Nowym Testamencie 144 razy. W odniesieniu do zmartwychwstania Chrystusa stosowany jest na dwa sposoby: po pierwsze jako czynność Boga Ojca wskrzeszającego Chrystusa; pod drugie jako czynność Chrystusa wstającego z martwych. Św. Paweł stosuje obie formy zamiennie. W badanej perykopie mamy do czynienia z wyrażeniem, w którym akcent położony jest na „Chrystusa powstałego z martwych”. W Liście do Rzymian takie samo użycie występuje między innymi w 4, 25: „On to został wydany za nasze grzechy i wskrzeszony z martwych dla naszego usprawiedliwienia”, gdzie Paweł podkreśla zbawczą wartość zmartwychwstania Chrystusa. Jest ono już dokonane, ale ochrzczeni jeszcze nie zmartwychwstali, niemniej już teraz żyją w Chrystusie. Wiara w zmartwychwstanie Chrystusa jest Rzymianom znana. Życie Chrystusa zmartwychwstałego, Chrystusa w chwalebnym ciele należy całkowicie do Boga.

31 Por. E. Käsemann, *An die Römer*, Tübingen 1980, s. 153; por. K. Romaniuk, A. Jankowski, L. Stachowiak, *Komentarz praktyczny do Nowego Testamentu*, dz. cyt., t. 2, s. 58.

32 R. Popowski, *Wielki słownik grecko-polski Nowego Testamentu*, dz. cyt., 1453.

Św. Paweł stara się pokazać analogię zachodzącą między sytuacją Chrystusa i ochrzczonych.

Chrystus	Ochrzczeni
umarł i „powstawszy z martwych, już więcej nie umiera, śmierć nad nim nie ma już władzy (w. 9), umarł dla grzechu tylko raz, żyje dla Boga” (w. 10)	„umarliśmy dla grzechu i żyjemy dla Boga w Chrystusie Jezusie” (w. 11)

Pełne zwycięstwo nad śmiercią odniósł jedynie Chrystus. Wierzący, mimo że zostali uwolnieni od śmierci duchowej, podlegają śmierci ciała, wierzą jednak, że skoro żyją w jedności z Chrystusem, to tak samo jak On będą mieć udział w wiecznej chwale. Nowe życie chrześcijan nie jest przedmiotem zmysłowego doświadczenia, może być jedynie przedmiotem wiary. Chrystus powstał z martwych, by umożliwić ludziom nowy sposób życia i udzielić nowego żywotnego źródła – Ducha³³. Cechą najbardziej znamioną nowego życia będzie jego nieskończoność. Chrześcijanin zjednoczony z Chrystusem przez śmierć i zmartwychwstanie stanowi jedno ze swym Zbawcą. Mimo że pozostaje sobą i nadal jest podmiotem wszystkich swoich czynów, to jednak żyje i działa w nim Chrystus.

W trójwierszu 12–14 Paweł formuje zachętę do dwóch praktycznych postaw, do których uzdolniony jest ochrzczony. Wzywa najpierw ochrzczonych: „Niechże więc grzech nie króluje w waszym śmiertelnym ciele, poddając was swoim pożądliwościom” (w. 12)³⁴. Rzeczownik ἐπιθυμία oznaczający „pragnienie”, „pożądanie” występuje w Nowym Testamencie 38 razy. Użyty jest w odniesieniu do pragnień etycznie dobrych i złych. Te drugie („żądza”, „pożądliwość”) często są wspominane w Corpus Paulinum. W Liście do Rzymian poza badanym tekstem Paweł używa tego terminu między innymi w 1, 24, gdzie pisze: „Wydał ich Bóg poprzez pożądania ich serc na łup nieczystości, tak iż dopuszczali się bezczeszczenia własnych ciał”. Jest to opis kary, jaką Bóg zsyła na bałwochalców. Ludzie ci stają się łupem nieczystości i wynaturzenia. W 13, 14 czytamy: „Przyobleczcie się w Pana Jezusa Chrystusa i nie troszczcie się zbyt o ciało, dogadzając żądom”. Zdaniem Pawła proces przyoblekania się w Chrystusa dokonany na chrzcie ma być ciągle ponawiany. W praktyce polega on na tym, by nie troszczyć się zbyt o ciało i nie

33 Por. J. A. Fitzmyer, *List do Rzymian*, art. cyt., s. 1287.

34 W najstarszym tekście Rz (P⁴⁰) w tekstach Ireneusza i Tertuliana jest „być mu posłusznym”. Tę wersję przyjmuje R. Popowski, *Grecko-polski Nowy Testament. Wydanie interlinearne z kodami gramatycznymi*, Warszawa 1994, s. 721.

dogadzać jego żądzom. Na mocy chrztu wierzący uzdolniony jest to posłuszeństwa Bogu i nie musi ulegać pożądliwościom cielesnym, choć może być nadal wystawiony na pokusy.

Dalej Apostoł Narodów wzywa ochrzczonych: „Nie oddawajcie też członków waszych jako broń nieprawości na służbę grzechowi, ale oddajcie jako broń sprawiedliwości na służbę Bogu” (Rz 6, 13). Fragment ten rozwija i przedstawia na swój sposób ogłoszone przez samego Chrystusa ostrzeżenie, że nie można służyć dwóm panom. Człowiek nie może pozostawać na służbie równocześnie grzechu i sprawiedliwości. Język Pawła staje się językiem wojskowym, kiedy mówi o „broni nieprawości” i „broni sprawiedliwości”. Grecki termin ὄπλον oznacza „narzędzie”, „broń”, „oreż”, „zbroję”, „pancerz”³⁵. W znaczeniu dosłownym występuje tylko w J 18, 3, natomiast przez Pawła użyty jest trzy razy poza badanym miejscem. W Liście do Rzymian (13, 12) czytamy: „Noc się posunęła, a przybliżył się dzień. Odrzućmy więc uczynki ciemności, a przyobleczmy się w zbroję światła!”. Wyrażenie „zbroja światła” sugeruje, iż przystępujemy do boju. „Zbroja” jest wyrazem pomocy Bożej. Elementy tego uzbrojenia Paweł wymienia w 2 Liście do Koryntian (10, 4nn) oraz w Liście do Efezjan (6, 11). Podobnie w 2 Liście do Koryntian (6, 7; por. 10, 4) Paweł zachęca: „okazujemy się sługami Boga przez wszystko: [...] przez głoszenie prawdy i moc Bożą, przez oreż sprawiedliwości zaczepny i obronny”. Oreż, którym żołnierz zwykł się posługiwać lewą ręką, oznaczał broń defensywną, w prawej zaś znajdowała się broń zaczepna. Paweł chce zaznaczyć, że wszystkie środki, jakimi rozporządzał w pokonywaniu trudności życiowych, były spożytkowane do głoszenia Ewangelii³⁶. Znaczy to, że dla Pawła etyka jest miejscem walki we wrogim świecie opanowanym przez grzech, miejscem, w którym objawia się i potwierdza zwycięstwo Chrystusa. Skoro ochrzczeni są zjednoczeni w Chrystusie, to nawet w ich ciałach obecne są skutki tego zjednoczenia i tym samym ostatecznego zwycięstwa Chrystusa nad grzechem. Wydobywszy się raz z niewoli grzechów, chrześcijanin ma tylko jednego Pana, któremu winien służyć, stając się świadomie Jego niewolnikiem. Dlatego Paweł może powiedzieć z całkowitą pewnością: „Grzech nie powinien nad wami panować” (w. 14). Jeśli pojawia się tutaj obraz oddania się na czyjąś służbę, może

35 R. Popowski, *Wielki słownik grecko-polski Nowego Testamentu*, dz. cyt., 3572.

36 Por. K. Romaniuk, A. Jankowski, L. Stachowiak, *Komentarz praktyczny do Nowego Testamentu*, dz. cyt., t. 2, s. 190.

być to aluzja do żołnierzy stających do bitwy, chociaż obraz przypomina raczej niewolników wezwanych do wypełniania swoich obowiązków, jak w w. 16³⁷.

Podsumowanie

Podsumowując, należy stwierdzić, że Paweł ukazuje moc łaski Boga, która przekracza wszelki grzech. Przez chrzest wierzący jest zanurzony w tajemnicę paschalną Chrystusa i obdarzony łaską zbawienia. Parakleza ukazuje chrześcijan, którzy ze śmierci przeszli do życia i stali się „nowymi ludźmi”. „Stary człowiek” opanowany przez grzech został raz na zawsze pogrzebany z Chrystusem. W chrzcie wierzący zostaje wprowadzony w jedność z Chrystusem, w Jego śmierć, zmartwychwstanie i chwalebne życie w Bogu. Wierzący jest więc uzdolniony do otwarcia na posłuszeństwo Bogu i do odrzucania złych skłonności związanych z grzechem. Staje się żołnierzem Boga służącym w armii walczącej o wolność dzieci Bożych i o sprawiedliwość. Jest to możliwe, gdyż jest otwarty na łaskę Boga.

Abstrakt

Chrzest zjednoczeniem ze śmiercią i zmartwychwstaniem Chrystusa (Rz 6, 1–14)

Paweł ukazuje moc łaski Boga, która przekracza wszelki grzech. Przez chrzest wierzący jest zanurzony w tajemnicę paschalną Chrystusa i obdarzony łaską zbawienia. Parakleza ukazuje chrześcijan, którzy ze śmierci przeszli do życia i stali się „nowymi ludźmi”. „Stary człowiek” opanowany przez grzech został raz na zawsze pogrzebany z Chrystusem. W chrzcie wierzący zostaje wprowadzony w jedność z Chrystusem, w Jego śmierć, zmartwychwstanie i chwalebne życie w Bogu. Wierzący jest więc uzdolniony do otwarcia na posłuszeństwo Bogu i do odrzucania złych skłonności związanych z grzechem. Staje się żołnierzem Boga służącym w armii walczącej o wolność dzieci Bożych i o sprawiedliwość. Jest to możliwe, gdyż jest otwarty na łaskę Boga.

Słowa kluczowe: św. Paweł; List do Rzymian; chrzest; grzech; łaska; pogrzebanie z Chrystusem; ukrzyżowanie z Chrystusem; stary człowiek; nowe życie.

37 Por. Craig, S. Keener, *Komentarz historyczno-kulturowy do Nowego Testamentu*, red. nauk. wyd. pol. K. Bardski, W. Chrostowski, Warszawa 2000, s. 322.

Abstract

Baptism as Unification with the Death and Resurrection of Christ (Romans 6 : 1–14)

Paul shows the power of the grace of God, which transcends all sins. Through baptism, the believer is immersed in the paschal mystery of Christ and blessed with the grace of salvation. In this *paraklesis*, Paul presents Christians who have passed from death to life and have become “new people.” The “old man” possessed by sin has been forever buried with Christ. In baptism, the believer is brought into union with Christ in His death, resurrection, and glorious life in God. The believer is thus enabled to open to the obedience to God and to reject evil tendencies associated with sin. The Christian becomes a soldier of God, serving in the army fighting for the freedom of the children of God and for the justice. This is possible because it is open to the grace of God.

Keywords: St. Paul; Letter to the Romans; baptism; sin; grace; burial with Christ; Crucifixion with Christ; old man; new life.

References

- Adamczewski, B. (Ed.). (2006). *List do Filemona ; List do Kolosan*. Częstochowa: Edycja Świętego Pawła.
- Barclay, W. (1978). *List do Rzymian*. (K. Wiazowski, Trans.). Warszawa: Wydawnictwo Słowo Prawdy.
- Brown, R. E., Fitzmyer, J. A., Murphy, R. E., & Chrostowski, W. (Eds.). (2001). *Katolicki komentarz biblijny*. (K. Bardski, Trans.). Warszawa: Vocatio.
- Czerski, J. (Ed.). (2013). *Literatura epistolarna Nowego Testamentu. Cz. 1, Listy protopawłowe*. Opole: Redakcja Wydawnictw Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego.
- Dąbrowski, E., Romaniuk, K., & Gryglewicz, F. (Eds.). (1978). *List do Rzymian. Wstęp, przekład z oryginału, komentarz*. Poznań; Warszawa: Pallottinum.
- Farmer, W. R., McEvenue, S. E., Levoratti, A. J., Dungan, D. L., Chrostowski, W., Mieszkowski, T., & Pachciarek, P. (Eds.). (2000). *Międzynarodowy komentarz do Pisma Świętego: komentarz katolicki i ekumeniczny na XXI wiek*. Warszawa: Verbinum.
- Gnilka, J. (2002). *Teologia Nowego Testamentu*. (W. Szymona, Trans.). Kraków: Wydawnictwo M.
- Hawthorne, G. F., Martin, R. P., Reid, D. G., & Bardski, K. (Eds.). (2010). *Słownik teologii św. Pawła*. (L. Canghellaris, Trans.). Warszawa: Oficyna Wydawnicza Vocatio.
- Jasiński, A. S. (Ed.). (1997). *Dzieje Apostolskie, Listy św. Pawła*. Warszawa: Akademia Teologii Katolickiej.
- Käsemann, E. (1980). *An die Römer* (4th ed.). Tübingen.
- Keener, C. S. (2000). *Komentarz historyczno-kulturowy do Nowego Testamentu*. (K. Bardski & W. Chrostowski, Eds., Z. Kościuk, Trans.). Warszawa: Vocatio.
- Kittel, G., Bromiley, G. W., Friedrich, G., & Pitkin, R. E. (Eds.). (1988). *Theological dictionary of the New Testament. Vol. 1*. Grand Rapids, Michigan: Wm. B. Eerdmans Publishing Company.
- Langkammer, H., Bożemska, R., Tronina, A., & Paciorek, A. (Eds.). (1999). *List do Rzymian*. Lublin: Redakcja Wydawnictw Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego.
- Leenhardt, F. J. (1981). *L'épître de saint Paul aux Romains* (2nd ed.). Genève: Labor et fides.
- Liturgia godzin: codzienna modlitwa Ludu Bożego. 2, Wielki Post, okres Wielkanocny*. (2007). Poznań: Pallottinum.
- Miształ, W. (2004). Chrzest: umrzeć z Chrystusem, by zmartwychwstać z Chrystusem. Chrzcielny charakter życia chrześcijańskiego wg Rz 6, 1–11. *Kieleckie Studia Teologiczne*, 3, 401–413.
- Nadolski, B. (2006). *Leksykon liturgii*. Poznań: Pallottinum.
- Pitta, A. (2001). *Lettera ai Romani* (2nd ed.). Milano: Paoline.

- Popowski, R. (1997). *Wielki słownik grecko-polski Nowego Testamentu: wydanie z pełną lokalizacją greckich haseł, kluczem polsko-greckim oraz indeksem form czasownikowych* (3rd ed.). Warszawa: Vocatio.
- Popowski, R., & Wojciechowski, M. (Trans.). (1994). *Grecko-polski Nowy Testament. Wydanie interlinearne z kodami gramatycznymi* (3rd ed.). Warszawa: Vocatio.
- Rakocy, W. (2008). *Listy apostoła Pawła. Wprowadzenie i omówienie*. Kraków: Wydawnictwo Instytutu Teologicznego Księży Misjonarzy.
- Romaniuk, K., Jankowski, A., & Stachowiak, L. (1999). *Komentarz praktyczny do Nowego Testamentu. T. 2*. Poznań; Kraków: Pallotinum; Tyniec Wydawnictwo Benedyktynów.
- Schlier, H. (1977). *Der Römerbrief: Kommentar*. Freiburg: Verlag Herder.
- Stępień, J. (1979). *Teologia świętego Pawła: człowiek i Kościół w zbawczym planie Boga*. Warszawa: Akademia Teologii Katolickiej.
- Tomasz z Akwinu. (1987). *Wykład Listu do Rzymian*. Poznań: Wydawnictwo Polskiej Prowincji Dominikanów W drodze.
- Witkowski, S. (2009). Współkrzyżowani z Chrystusem i wolni od mocy grzechu (Rz 6, 1–14). *Ruch Biblijny i Liturgiczny*, 62 (2), 103–116. <https://doi.org/10.21906/rbl.200>